

Δρ. Παρασκευή Χατζηπαναγιώτου

**Το Σχολικό
Κλίμα ως
Παράγοντας
Πρόληψης και
Διαχείρισης
της Σχολικής
Βίας:
Η Δύναμη της
Σχολικής
Κοινότητας»**

Εισαγωγή

- Οι σχολικοί και οι εκπαιδευτικοί οργανισμοί θεωρούνται από τους θεμελιώδεις οργανισμούς για κάθε κοινωνία.
- Είναι μοναδικοί, ακόμη και όταν λειτουργούν σε συγκεντρωτικά συστήματα και ιεραρχικές οργανωτικές δομές λόγω των ατόμων που τα συναπαρτίζουν – επομένως έχουμε μια δημιουργική σύνθεση και ανασύνθεση των εμπειριών, των πιστεύω τους, των στόχων τους, των σχέσεών τους.

Η έννοια του σχολικού κλίματος

- Οι Sergiovanni & Starratt (2002) υποστηρίζουν ότι το σχολικό κλίμα είναι η **ατμόσφαιρα** που επικρατεί σε κάθε εκπαιδευτήριο και σχετίζεται άμεσα με τα άτομα που εμπλέκονται σε αυτό.
- Το σχολικό κλίμα μοιάζει με τον **αέρα που αναπνέουμε**: δεν του δίνουμε σημασία, εκτός αν υπάρχει κάποιο πρόβλημα μ' αυτό (Freiberg, 2005).
- Ήδη από το 1967 ο Halpin ταύτισε το οργανωσιακό κλίμα με την **προσωπικότητα** του οργανισμού.

Η έννοια του σχολικού κλίματος

- Το σχολικό κλίμα είναι το σύνολο των **δυναμικών αλληλεπιδράσεων των ψυχολογικών, ακαδημαϊκών και φυσικών παραμέτρων του σχολικού περιβάλλοντος**, που επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την ψυχική διάθεση των εκπαιδευτικών για την εκτέλεση του εκπαιδευτικού τους έργου (ψυχολογικό κλίμα), τον ενθουσιασμό τους (συναισθήματα, στάσεις), την παραγωγικότητά τους (διεκπεραίωση μιας εργασίας σε καθορισμένο χρόνο), την επίτευξη των στόχων τους κατά τρόπο αποτελεσματικό και γενικά την όλη απόδοση στο εκπαιδευτικό τους έργο (Hayes 1994).

Η έννοια του σχολικού κλίματος ('70 & '80)

- Σύμφωνα με τους Brookover et al. (1977) το σχολικό κλίμα είναι το (κοινωνικό) **σύστημα των κοινών προτύπων και προσδοκιών**.
- Ο Moos (1979) συνδέει το σχολικό κλίμα με την (κοινωνική) **ατμόσφαιρα του μαθησιακού περιβάλλοντος** στο οποίο οι μαθητές αποκτούν διαφορετικές εμπειρίες, ανάλογα με τις κατευθύνσεις που δίνονται από τους δασκάλους και τη διεύθυνση.
- Οι Beare, Caldwell & Millikan (1989) θεωρούν ότι το σχολικό κλίμα καθορίζεται από την **κοινωνική και φαινομενολογική μοναδικότητα μιας συγκεκριμένης κοινότητας**, η οποία περιλαμβάνει αόρατα, συμβολικά στοιχεία όπως είναι οι ιδεολογίες αλλά και ορατά στοιχεία όπως είναι τα προγράμματα σπουδών, οι σκοποί του οργανισμού και η δομή του.

Η έννοια του σχολικού κλίματος ('90)

- Οι Fisher & Fraser (1990) ορίζουν το σχολικό κλίμα ως το **ψυχοκοινωνικό πλαίσιο** στο οποίο οι εκπαιδευτικοί εργάζονται και διδάσκουν.
- Οι Everard & Morris (1999) ορίζουν το σχολικό κλίμα ως το **χαρακτήρα** του σχολείου, που προσδιορίζεται από το σύστημα αξιών στο οποίο αποτιμώνται οι διαπροσωπικές σχέσεις, οι συνθήκες, οι άγραφοι κανόνες διαγωγής και το σύστημα αξιολόγησης των μαθητών.
- Την ίδια χρονιά οι Freiberg & Stein (1999) υποστήριξαν ότι το σχολικό κλίμα είναι **η καρδιά/ψυχή** ενός σχολείου, που βοηθά το κάθε άτομο να βιώνει την αίσθηση της προσωπικής αξίας, αξιοπρέπειας και σημαντικότητας και συντελεί στη δημιουργία της αίσθησης του “*ανήκειν*” σε κάτι, πέρα από τον εαυτό του.

Η έννοια του σχολικού κλίματος (΄00)

- Ο Ζαβλανός (2003) θεωρεί ως σχολικό κλίμα το σύνολο των αξιών, πιστεύω, προτύπων, υποθέσεων και τρόπου σκέψης που αποδέχονται **συνειδητά ή ασυνείδητα** όλα τα μέλη του οργανισμού.
- Οι Hoy & Miskel (2005) ορίζουν ότι σχολικό κλίμα είναι ένα σύνολο από **εσωτερικά χαρακτηριστικά** που διακρίνουν έναν οργανισμό από έναν άλλο και επηρεάζουν τη συμπεριφορά των μελών του οργανισμού περιγράφοντας τις συλλογικές τους αντιλήψεις, τη στάση και τη συμπεριφορά τους στο σχολείο.
- Για τους Cohen et al., (2010) το σχολικό κλίμα είναι **η ποιότητα και ο χαρακτήρας της σχολικής ζωής**, όπως βιώνεται από τα μέλη της σχολικής κοινότητας και αντανακλά πρότυπα, στόχους, αξίες, διαπροσωπικές σχέσεις, διδακτικές και μαθησιακές πρακτικές και οργανωτικές δομές.

Το σχολικό κλίμα αναφέρεται σε:

- ✓ Πρότυπα , προσδοκίες
- ✓ Συμβολικά στοιχεία (αξίες-ιδεολογίες) και άγραφους κανόνες
- ✓ Θέματα ψυχολογίας, ηθικού και ενδυνάμωσης των εκπαιδευτικών
 - ✓ Σχολικό περιβάλλον ή στην ατμόσφαιρά του
- ✓ Συμπεριφορές που δημιουργούνται μέσα στο σχολικό οργανισμό
 - ✓ Αντιλήψεις
- ✓ Αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μελών του σχολικού οργανισμού
 - ✓ Στο χαρακτήρα ή στην καρδιά-ψυχή του οργανισμού

Επομένως το σχολικό κλίμα αναφέρεται σε ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών, σχέσεων και αλληλεπιδράσεων, γεγονός που επηρεάζει σοβαρά την αποτελεσματική λειτουργία της σχολικής μονάδας.

Κάθε εργαζόμενος (εκπαιδευτικός, υπάλληλος ή μαθητής) στη σχολική μονάδα ενδέχεται να αντιλαμβάνεται **διαφορετικά** το σχολικό κλίμα (είτε ως εργασιακό περιβάλλον είτε ως περιβάλλον μάθησης) την ίδια χρονική στιγμή.

Σχολικό Κλίμα και κουλτούρα

- Το κλίμα μπορεί να νοηθεί ως ένα τμήμα της κουλτούρας, η οποία με τη σειρά της επηρεάζει το κλίμα.
- Η κουλτούρα προσδιορίζει τις κοινές παραδοχές και αξίες, ενώ το κλίμα τις κοινές αντιλήψεις για τη συμπεριφορά.
- Η κουλτούρα συνιστά προϊόν της ιστορίας των σχέσεων σε ένα σχολείο, ενώ το κλίμα αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται αυτές τις σχέσεις στο παρόν.
- Η σχολική κουλτούρα εκφράζει τις ψυχολογικές παραμέτρους ενός εκπαιδευτικού οργανισμού, ενώ το σχολικό κλίμα τις οργανωτικές παραμέτρους που χαρακτηρίζουν την προσωπικότητα του.

Τυπολογίες ΣΚ

- **Το ανοιχτό κλίμα:** διευθυντής και εκπαιδευτικοί συνεργάζονται στενά και αρμονικά, ενώ οι σχέσεις τους χαρακτηρίζονται από ειλικρίνεια.
- **Το αυτόνομο κλίμα:** κυριαρχεί το υψηλό πνεύμα ομαδικότητας που προκύπτει ως αποτέλεσμα της ικανοποίησης των κοινωνικών αναγκών των μελών του σχολείου.
- **Το ελεγχόμενο κλίμα:** η δράση των εκπαιδευτικών κατευθύνεται από την έννοια της εκτέλεσης του εκπαιδευτικού καθήκοντος.
- **Το οικείο κλίμα:** κυριαρχούν οι φιλικές σχέσεις μεταξύ των μελών και δίνεται μικρή σημασία στον κοινωνικό έλεγχο σχετικά με την άσκηση των καθηκόντων τους.
- **Το πατερναλιστικό κλίμα:** ο διευθυντής λειτουργεί εγωκεντρικά, «οικειοποιούμενος» τις διάφορες σχολικές δραστηριότητες, θεωρώντας το σχολείο δική του υπόθεση.
- **Το κλειστό κλίμα:** οι σχέσεις διευθυντή – εκπαιδευτικών και γενικότερα οι επαγγελματικές σχέσεις είναι αυστηρά τυπικές και ψυχρές.

Τυπολογίες ΣΚ

- Το κλίμα στη σχολική μονάδα εξαρτάται από:
 - το στυλ ηγεσίας της διεύθυνσής του (καθοδηγητικό, υποστηρικτικό κτλ.)
 - το βαθμό αλληλεπίδρασης που αναπτύσσεται μεταξύ των εμπλεκομένων μερών
- Με βάση το Ερωτηματολόγιο των Διαστάσεων Κλίματος των Οργανισμών (OCDQ - Organizational Climate Descriptive Questionnaire):
 - το **ανοιχτό κλίμα** (υποστηρικτικό στυλ ηγεσίας /συνεργασία)
 - το **κλειστό κλίμα** (αυστηρό, ελεγκτικό στυλ ηγεσίας/απομόνωση)
 - το **κλίμα αποστασιοποίησης** (υποστηρικτικό στυλ ηγεσίας/χαμηλός βαθμός συνεργασίας)
 - το **κλίμα ενεργού εμπλοκής** (αυστηρό και κλειστό στυλ ηγεσίας/αφοσίωση, συνεργασία)

Διαστάσεις ΣΚ

- **Η οικολογική διάσταση** αναφέρεται στη φυσική και υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου, δηλαδή στο κτήριο, τις αίθουσες, τον εξοπλισμό, τη θέρμανση, το φωτισμό κλπ.
- **Η κοινωνική διάσταση** αναφέρεται στους τυπικούς και άτυπους κανόνες που διέπουν τις διαπροσωπικές σχέσεις των μελών της σχολικής κοινότητας. Ειδικότερα σχετίζεται με τις σχέσεις εκπαιδευτικών & μαθητών, εκπαιδευτικών & διεύθυνσης, εκπαιδευτικών μεταξύ τους, διδακτικού/υποστηρικτικού προσωπικού & γονέων κλπ.
- **Η μαθησιακή διάσταση** αναφέρεται στο μαθησιακό περιβάλλον και τις ενέργειες των εκπαιδευτικών κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας, όπως είναι ο προγραμματισμός του μαθήματος, η αξιολόγηση, η ανατροφοδότηση, οι δραστηριότητες που αποσκοπούν στη μάθηση, η συμμετοχή των μαθητών στη διαδικασία της μάθησης κλπ.

Παράγοντες που διαμορφώνουν το ΣΚ

- 1. Σχέσεις εκπαιδευτικών & μαθητών**
- 2. Αίσθημα ασφάλειας (φυσική & συναισθηματική)**
- 3. Διοίκηση**
- 4. Προσδοκίες ακαδημαϊκής επίδοσης**
- 5. Συμπεριφορά μαθητών (αυτορρύθμιση & οριοθέτηση)**
- 6. Καθοδήγηση (συμβουλευτική)**
- 7. Σχέσεις των μαθητών μεταξύ τους**
- 8. Σχέσεις σχολείου & οικογένειας**
- 9. Ο επαγγελματισμός των εκπαιδευτικών**
- 10. Σχολικά Δρώμενα**

Ρόλος της διεύθυνσης

- Ηγετική φυσιογνωμία με πολλαπλά και διαφορετικά προσόντα και ικανότητες (ευελιξία, ευθύνη, επιβραβεύσεις, καθοδήγηση & δέσμευση)
- Συνεργάτης των εκπαιδευτικών με δημοκρατικές και ηθικές αρχές
- Λειτουργεί αποκεντρωτικά, με ομαδικό πνεύμα και δείχνοντας εμπιστοσύνη, αφού δεν τους θεωρεί μόνο ως εκτελεστές των εντολών του.
- Κινητήρια δύναμη λειτουργώντας ο ίδιος ως παράδειγμα προς μίμηση
- Διευκόλυνση της ενεργού ανάμειξης των μελών στα δρώμενα της σχολικής μονάδας
- Διαχείριση πολιτικών και αλλαγών

Ρόλος των εκπαιδευτικών

- Η ενεργός συμμετοχή των εκπαιδευτικών στις συνεδριάσεις του συλλόγου διδασκόντων – συμμετοχική λήψη αποφάσεων
- Προτάσεις των διαφωνούντων
- Συνδιαμορφωτές του θετικού σχολικού κλίματος
- Συνεργασία και καλλιέργεια κοινωνικών δεσμών
- Αίσθημα του «ανήκειν» & υπερηφάνειας
- Κοινότητες μάθησης
- Συνεχή επαγγελματική μάθηση και ανάπτυξη
 - ~~Αδιαφορία, Απάθεια, Απομόνωση, Ματαίωση~~

Συσχέτιση ΣΚ & Σχολικής Βίας (ΣΒ)

- Σύμφωνα με πολλούς ερευνητές η ύπαρξη θετικού κλίματος περιορίζει σημαντικά το φαινόμενο της ΣΒ (Kosciw & Elizabeth, 2006, Meyer-Adams & Conner, 2008, Yoneyama & Rigby, 2006, Birkett et al., 2009, Meraviglia, Becker, Rosenbluth, Sanchez, & Robertson, 2003) σε αντίθεση με τα πενιχρά αποτελέσματα από την υλοποίηση προγραμμάτων κατά του φαινομένου, όταν αυτά δεν υποστηρίζονται και από ένα θετικό σχολικό κλίμα.
- Το αρνητικό κλίμα απογοητεύει και αποθαρρύνει τους εκπαιδευτικούς κατά την άσκηση του έργου τους και κατά συνέπεια ελαχιστοποιεί την αποτελεσματικότητα του σχολείου στη διαχείριση της ΣΒ.

Μελέτη Περίπτωσης 1: 1ο Δημοτικό Σχολείο Αμαρουσίου (Ελλάδα)

Πρόγραμμα: Σχολείο Χωρίς Βία (σε συνεργασία με την ΕΨΥΠΕ) 2016–2018

Παρέμβαση: εφαρμόστηκε πιλοτικά στο πλαίσιο δράσεων ευαισθητοποίησης για την πρόληψη της σχολικής βίας

- Η «Ώρα Κύκλου» με εβδομαδιαίες συζητήσεις συναισθημάτων στην τάξη.
- Παράλληλες δράσεις με γονείς και εκπαιδευτικούς, π.χ. βιωματικά σεμινάρια, θεατρικές τεχνικές.

Αποτέλεσμα:

Σημαντική μείωση φαινομένων επιθετικότητας, ενίσχυση του δεσμού σχολείου-οικογένειας και βελτίωση της σχολικής κουλτούρας.

Μελέτη Περίπτωσης 2: Escola Secundária de Camões, Λισαβόνα (Πορτογαλία)

- **Πρόγραμμα:** Erasmus+ KA2 – *Inclusive Schools: Positive Climate through Dialogue*, 2018–2021

Παρέμβαση: πολυεθνική στρατηγική σύμπραξη με σχολεία από Φινλανδία, Πολωνία, Ελλάδα και Ιταλία.

- Εκπαιδευτικοί επιμορφώθηκαν σε μη βίαιη επικοινωνία και διαμεσολάβηση.
- Ενεργοποιήθηκαν μαθητικά συμβούλια με δικαίωμα λόγου στις αποφάσεις.
- Δημιουργήθηκαν «ζώνες συναισθηματικής αποφόρτισης» εντός του σχολείου.

Αποτέλεσμα: αναγνωρίστηκε θετική αλλαγή στο κλίμα και τις σχέσεις σχολικής κοινότητας. Μαθητές δήλωσαν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση, ενώ μειώθηκαν τα παράπονα για bullying.

Ευχαριστώ πολύ για την προσοχή